

запобігати подальшому розвитку, виникненню негативних станів, їх деструктивному впливу на особистість та формуванню негативних особистісних властивостей.

Література

1. Ананьев Б. Г. О человеке как объекте и субъекте воспитания / Б. Г. Ананьев // Избр. психол. труды : в 2 т. / под ред. А. Соболева и др. – М. : Педагогика, 1980. – Т. 2. – 288 с.
2. Габдреева Г.Ш. Формирование способности самоуправления психическим состоянием / Г. Ш. Габдреева // В кн.: Прикладная психология в высшей школе. – Казань, 1979. – с. 222-253.
3. Ильин Е.П. Эмоции и чувства / Е. П. Ильин – СПб.: Питер, 2002. – 678с.
4. Леонтьев А. Н. Проблемы развития психики / А. Н. Леонтьев. – 4-е изд. – М. : Московский университет, 1981. – 584с.
5. Прихожан А.М. Тревожность у детей и подростков: психологическая природа и возрастная динамика / А.М. Прихожан – М., 2000. – 304 с.
6. Прохоров А. О. Практикум по психологии состояний//Под ред. А. О Прохорова. – СПб.: Речь, 2004. – 476 с.
7. Осипова А. А. Общая психокоррекция / А. А. Осипова. – М.: ТЦ Сфера, 2002. – 509 с.
8. Реан А.О. Психология адаптации личности / А. О. Реан. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2008. – 479с.
9. Розов В. І. Адаптивні антистресові психотехнології: навчальний посібник / В. І. Розов. – К.: Кондор, 2003. – 278 с.
10. Эльконин Д. Б. К проблеме периодизации психического развития в детском возрасте / Д. Б. Эльконин // Избр. психол. труды. – М. : Педагогика, 1989. – С. 60-77.
11. Шабанова Т.Л. Тревожность педагога и способы ее регуляции: Монография / Т. Л. Шабанова. – Н.Новгород: Изд-во ВГИПУ, 2009. –195с.
12. Хасан Б.И. Конструктивная психология конфликта / Б. И. Хасан. – СПб.: Питер, 2003. – 250 с.

В статье рассмотрены особенности коррекции негативных психических состояний студентов высших учебных заведений, представлено обоснование авторской психокоррекционной программы, направленной на преодоление и предотвращение возникновения негативных состояний и их деструктивного влияния на личность, представлены результаты эффективности предложенной программы.

The article describes the features of correction of negative mental states of students in higher educational institutions, provided justification for the author's psycho programs aimed at overcoming the negative and predotvoraschenie of states and their destructive effect on the person, the results of the effectiveness of the proposed program.

©2012 р.

Т. О. Мотрук (м. Суми)

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ КОРЕКЦІЇ НЕГАТИВНИХ ЕМОЦІЙНИХ СТАНІВ ІГРОЗАЛЕЖНИХ ЮНАКІВ

Постановка проблеми. За наявності різноманіття психологічних корекційних підходів, на сьогоднішній день психокорекція та профілактика ігрової залежності залишається актуальною проблемою, в межах якої продовжується пошук оптимальних стратегій та засобів впливу, особливо, коли це стосується юнацтва. Ми вважаємо за доцільне зосередити психокорекційний вплив на емоційних станах ігрозалежних юнаків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження сучасних вчених свідчать про те, що хоча даний віковий період є визначальним при формуванні різного роду адикцій, в тому числі й ігрозалежності (Л. І. Божович, Л. С. Виготський, І. В. Дубровіна, Д. Б. Ельконін, Е. Еріксон, І. Кон, Ж. Піаже, Н. І. Пов'якель, Х. Ремшмидт, К. Г. Юнг та інш.), даний етап розвитку має свої сильні сторони та певні переваги і ресурси утримання юнаків від здійснення адиктивних спроб. У юнацькому віці відбувається формування загальної емоційної спрямованості особистості, закріплення власної ієрархії цінностей, тих чи інших переживань. Особливої важливості набувають в даному періоді питання пов'язані з саморегуляцією поведінки (Л. І. Божович, І. Д. Бех, М. Й. Боришевський, Г. С. Костюк, С. Д. Максименко, В. О. Моляко, Н. І. Пов'якель та інш.). Емоційні реакції й поведінка юнаків залежать від соціальних факторів, умов виховання, від стосунків в родині (І. Кон, І. Ю. Кулагіна, І. Г. Малкіна-Пих, Л. Ф. Обухова, І. В. Шаповаленко). Аналіз літератури з проблеми дослідження (О. Ж. Бузик, О. О. Бухановський, Г. І. Григор'єв, Є. Н. Дінов, А. Щербаков, В. В. Зайцев, В. І. Євдокімов, Г. В. Старшенбаум, А. Ф. Шайдуліна, Л. Н. Юр'єва) дозволяє констатувати, що ефективні психокорекційні стратегії подолання ігрозалежності обов'язково передбачають наявність методів та технік, прямо чи опосередковано спрямованих на психокорекцію емоційних станів.

Формулювання цілей статті. На базі концептуальних позицій наукової школи Н. І. Пов'якель [2] нами було розроблено програму тренінгових психотехнологій з психокорекції емоційних станів ігрозалежних юнаків – **КЕСТі** (корекція емоційних станів ігрозалежних). Аналіз результатів впровадження даної психокорекційної програми є завданням цієї статті.

Виклад основного матеріалу дослідження. За даними, отриманими на етапі констатуючого експерименту, у схильних до ігрової залежності юнаків нами виявлено специфічний комплекс емоційних станів, серед яких переважають самотність, нудьга, роздратування, негативізм, образа, смуток, тривога. Відмічаємо знижений вольовий контроль емоційних реакцій та ряд особистісних відмінностей, що впливають на виникнення емоційних станів. Песимістичне ставлення до майбутнього та негативні родинні стосунки також виступають як чинники наявності негативних емоційних станів у юнаків, схильних до ігрозалежної поведінки.

Зазначимо, що безпосередній вплив на емоційні стани є досить складним завданням, але на них можна впливати через попередні умови. Попередніми умовами виникнення тих чи інших емоційних станів, на думку Р. Пекруна, є властивості

організму (перцептивні, когнітивні, рефлексивні), з одного боку, та поточні процеси, що викликають емоції, з іншого. За певних обставин різні вихідні властивості організму юнаків проявляються в ряді відповідних актуальних процесів, наприклад, у фізіологічній активації, автоматичному мисленні, фантазуванні, які, в свою чергу, викликають та підтримують емоційний відгук [1].

Поточні процеси, що викликають емоції, можуть впливати на організм ззовні (зовнішні стимули) або генеруватися самостійно. Це можуть бути уявлення та спогади про реальні або можливих події, оцінки, атрибуції та інше. Тобто, корекція емоційних станів має відбуватись за рахунок корекції попередніх вихідних складових.

Аналіз літературних джерел щодо виникнення адикцій з позиції різних психотерапевтичних підходів, врахування значущості емоційного компоненту у формуванні ігрозалежності, вивчення особливостей психокорекційного втручання в дану проблему, дозволяє визначити першочергові завдання ефективної психокорекції емоційних станів ігрозалежних юнаків, відповідно до психотерапевтичних напрямків.

У рамках поведінкового напрямку ставились наступні завдання: набуття навичок саморегуляції емоцій; набуття навичок релаксації; поведінкове та емоційне відреагування негативних емоцій; загашення неадаптивних стереотипів, які існують; участь у груповій роботі з акцентом на встановлення емоційних контактів; заохочування до відкритої демонстрації будь-яких почуттів та емоцій; набуття нового стереотипу поведінки, який був відсутній в його репертуарі; навчити отримувати позитивні емоції та задоволення від повсякденних подій і стимулів, якими сповнена реальне життя; навчити звертати увагу в першу чергу на позитивне в собі самих і в навколишньому світі.

Когнітивна складова у схемі психотерапевтичного втручання передбачала такі завдання, як: створення моделі психологічної проблеми, яка була б зрозумілою клієнту і з якою він міг би працювати самостійно; виправлення помилкової переробки інформації; допомога клієнтам у зміні переконань, які підтримують неадаптивну поведінку і неадаптивні емоції; дослідження почуттів та тілесних відчуттів, переведення тілесних сигналів на рівень свідомості; вироблення адекватних життєвих цілей та усвідомлення можливостей їх реалізації; усвідомлення та прийняття себе й своєї системи саморегуляції.

Екзистенціальна складова психокорекційної програми була спрямована на усвідомлення власних мотивів, вибір переваг, системи цінностей, мети й сенсу; усвідомлення унікальності і ідентичності, заохочення відкритого висловлювання клієнтом своїх почуттів і усвідомлення диференціювання між почуттями і переживаннями: реактивними, ситуативними і глибинними (особистісними). В її рамках обов'язково робився наголос на розвитку самосвідомості, особистісної цілісності.

Метою психокорекційного втручання стала допомога юнакам в усвідомленні поняття «свобода» у протилежність поняттю «залежність», усвідомлення особистісної відповідальності і відкрити свої потенції як особистості в повноцінному спілкуванні.

Поставлена нами *мета* реалізувалася впродовж трьох етапів психокорекційної роботи: підготовчого, основного, завершального.

Завершальним етапом дослідження було проведення контрольної частини формуального експерименту, мета якого визначити ефективність програми психокорекції емоційних станів ігрозалежних юнаків – *KECml*.

За програмою тренінгових психотехнологій з корекції емоційних станів ігрозалежних юнаків (KECтl) формувальні заходи були застосовані до ігрозалежних юнаків. Отримані результати діагностики нами описуються як результати експериментальної групи (Експ.). До контрольної групи увійшли юнаки, які, за попереднім опитуванням також були віднесені нами до групи з наявністю ігрозалежності (Контр). Юнаки контрольної групи (Контр) не брали участі у психокорекційній роботі за програмою KECтl.

Критеріями ефективності застосованої програми виступали:

– зовнішньо обумовлені показники – зростання соціальної активності, зменшення часу, присвяченого комп'ютерним або азартним іграм;

– внутрішньо обумовлені показники – підвищення рівня позитивних емоцій та вміння отримувати їх поза ситуацією гри, підвищення рівня контролю за емоційними реакціями, зниження рівня непрямой агресії, схильності до адиктивної поведінки, зниження рівня роздратування, негативізму, тривоги, самотності, нудьги, образи, смутку.

Робота в психокорекційній групі дозволила її учасникам в атмосфері прийняття і взаємодопомоги опрацювати власні проблеми. Ігрозалежна поведінка була лише однією із складових тих питань, які потрібно вирішувати на даному віковому етапі розвитку.

Оцінюючи ефективність представленої методики формуального експерименту, слід зазначити, що нами встановлена динаміка показників емоційно-вольового, когнітивно-рефлексивного, поведінкового блоків та блоку соціальних стосунків, які ми раніше зафіксували у констатувальному експерименті.

Спочатку опишемо динаміку, яку ми зафіксували за допомогою методу репертуарних решіток у нашій модифікації після проведення формуальної частини нашого дослідження. В даному випадку репертуарні решітки використовувались з метою виявлення змін, які відбулися з учасниками психокорекційної групи. Ми виходили з того, що кожен з учасників має свої власні вихідні властивості та установки, і вплив психокорекційних технік може бути суголосно індивідуальним. В першу чергу, ми звертаємо увагу на відмінності у показниках насиченості (пН) та індексах різниці активності (інРА) респондентів, які сталися в процесі роботи.

Перевірку статистичної значущості відмінностей показників діагностичних зрізів до та після формуального експерименту ми проводили, використовуючи Т-критерій Ст'юдента. Нами було обчислено емпіричне значення коефіцієнту рівня значущості для експериментальної та контрольної груп. У випадку, якщо б за показниками насиченості та індексу різниці активності в експериментальній та контрольній групах не було зафіксовано статистично значущих змін, довелося б визнати неефективність розробленої розвивально-формуальної програми та марність докладених зусиль.

Для порівняльного аналізу динаміки змін індивідуальної активності респондентів в результаті формуального експерименту ми використовували *показники насиченості* репертуарних решіток та *індекси різниці активності* респондентів.

Показники насиченості репертуарних решіток демонструють процентне відношення здійснених імплікацій до загальної кількості можливих імплікацій у решітці. Збільшення кількості імплікацій свідчить, з одного боку, про усвідомлення наявності варіантів вирішення проблемних ситуацій за рахунок використання соціально рекомендованих конструктів, з іншого боку, про вміння розуміти власні емоційні стани в різні моменти життя (табл. 1).

Показники насиченості після формуального експерименту зросли в решітках, де конструктами виступають соціально рекомендовані чинники, в експериментальній групі, яка працювала за психокорекційної програмою, і залишилися практично без змін у контрольній групі. Даний факт свідчить про зростання рефлексії у юнаків, що працювали за психокорекційної програмою КЕСТі, свідоме ставлення та увагу до внутрішнього емоційного життя.

Порівнювати динаміку результатів юнаків відносно двох підсистем конструктів, а саме: із соціально схвалюваними варіантами (A1 та B1) та з варіантами для виявлення ігрової або комп'ютерної залежності (A2 та B2), для решіток з однаковими елементами, ми можемо, використовуючи зміни, які відбулися з такими показниками, як *індекси різниці активності* (табл. 1).

В експериментальній групі спостерігасмо збільшення кількості імплікацій у решітках із соціально схвалюваними конструктами порівняно зі зменшенням їх в решітках з варіантами для виявлення ігрової або комп'ютерної залежності (до та після формуального експерименту).

Відповідно даних, що надані у таблиці, констатуємо позитивну динаміку в адекватному ставленні до комп'ютерних та азартних ігор. Так, суттєво змінився індекс різниці в експериментальній групі для решіток A2 (в якості елементів – перелік проблемних ситуацій, а в якості конструктів – перелік комп'ютерних та азартних ігор): до формуального експерименту – 28,9%, після формуального експерименту -18,3 %; B2 (в якості елементів – перелік емоційних станів, а в якості конструктів – перелік комп'ютерних та азартних ігор): до формуального експерименту – 35,3% та 24,2% – після формуального експерименту.

Таблиця 1

Динаміка змін показників насиченості та індексів різниці активності в результаті формуального експерименту, виявлена за допомогою репертуарних решіток

		Соціально схвалювані та рекомендовані конструкти						Конструкти, що сприяють виникненню ігрової або комп'ютерної залежності					
		Решітка A1			Решітка B1			Решітка A2			Решітка B2		
		До КЕСТі, %	Після КЕСТі, %	p	До КЕСТі, %	Після КЕСТі, %	p	До КЕСТі, %	Після КЕСТі, %	p	До КЕСТі, %	Після КЕСТі, %	p
Пн	Експ	9,3	14,3	0,05	13,1	18,3	0,001	3,8	3,0	0,05	7,2	6,5	0,05
	Контр	8,1	8,9	0,76	9,6	10,5	0,68	4,1	4,5	0,81	7,8	7,9	0,9
ІнР	Експ	71,2	81,7	0,05	64,7	75,8	0,01	28,9	18,3	0,01	35,3	24,2	0,01
	Контр	69,1	72,3	0,23	65,2	64,2	0,34	25,9	27,8	0,83	36,0	37,8	0,84

Примітка: Пн – показники насиченості; ІнР – індекс різниці.

Ці дані свідчать, що у юнаків зменшилась кількість проблемних ситуацій та усвідомлених емоційних станів, вирішення яких потребувало «втечі» від суспільства та себе самого у світ віртуальних розваг та азартних ігор. Відповідно зріс індекс різниці для решіток A1 та B1 (в якості конструктів – соціально схвалювані конструкти), зокрема, для A1: до формуального експерименту – 71,2%, після формуального експерименту – 81,7 %; для B1: 64,7% – до формуального експерименту та 75,8% – після формуального експерименту. Тобто, юнаки більш активно використовували конструкти соціально рекомендованого блоку, у порівнянні з конструктами блоку з визначеними комп'ютерними та азартними іграми.

У респондентів контрольної групи значущих відмінностей індексу різниці активності не спостерігалось: у решітках, де конструктами виступає перелік азартних та комп'ютерних ігор, змін у кількості імплікацій не виявлено.

Дослідження динаміки показників емоційних станів, складових емоційно-вольового, когнітивно-рефлексивного, поведінкового блоків, блоком соціальних стосунків та ставлення до майбутнього, що відбулися в результаті проведеного формуального експерименту, ми продовжили, використовуючи методики «Діагностика схильності до поведінки, що відхиляється» А. Н. Орел, «Діагностика показників та форм агресії» А. Баса і А. Дарки та «Незакінчені речення» Сакса та Леві (табл. 2).

Ми розглядали складові емоційно-вольового, когнітивно-рефлексивного, поведінкового блоків, блоку соціальних стосунків та ставлення до майбутнього як такі, що в процесі формуального експерименту безпосередньо можуть бути

мішенню психокорекційного впливу, на відміну від емоційних станів, психокорекція яких часто є опосередкованою. Динаміка змін, яку ми простежили впродовж психокорекційної роботи, є тому підтвердженням. Відзначаємо, що в експериментальній групі на статистично достовірному рівні значущості за Т-критерієм Ст'юдента після формувального експерименту зменшились середньогрупові показники за шкалами «подолання норм та правил» ($p < 0,05$), «контроль емоцій» ($p < 0,05$), «делінквентність» ($p < 0,05$), «непряма агресія» ($p < 0,01$). За згаданими шкалами спостерігаємо зменшення відсотку показників високого рівня та зростання відсотку низького рівня показників (табл. 2).

У юнаків експериментальної групи спостерігаємо зростання позитивного ставлення до майбутнього, що підтверджується збільшенням відсотку позитивних відповідей (до КЕСТІ – 44,4%, після КЕСТІ – 60%) та збільшенням середньогрупових показників за шкалою «ставлення до майбутнього» (до КЕСТІ – $5,1 \pm 2,4$, після КЕСТІ – $6,5 \pm 2,4$) на 5%-му рівні значущості.

Таблиця 2

Динаміка змін показників емоційних станів та попередніх умов формування емоційних станів

	Групи	Групові статистики				
		До КЕСТІ		Після КЕСТІ		p
		$\bar{x}$	σ	$\bar{x}$	σ	
Страх	Експ	27,2	10,5	18,9	7,8	0,01
	Контр	26,0	4,8	26,5	5,8	1
Смуток	Експ	31,8	8,3	25,6	3,2	0,01
	Контр	32,1	5,9	29,5	5,5	0,54
Радість	Експ	9,6	2,2	9,8	2,7	0,05
	Контр	10,2	3,4	10,5	3,5	1
Презирство	Експ	4,8	2,2	4,7	1,8	0,05
	Контр	4,4	0,4	3,8	0,8	0,67
Тривожність	Експ	39,8	8,5	35,8	6,8	0,05
	Контр	36,5	12,9	35,7	8,2	0,8
Самотність	Експ	24,0	7,5	20,3	6,7	0,05
	Контр	25,5	6,8	25,3	7,8	1
Роздратованість	Експ	60,8	13,2	51,2	15,2	0,05
	Контр	58,5	16,2	58,2	12,3	1
Негативізм	Експ	62,5	18,5	55,4	12,4	0,01
	Контр	63,6	18,4	63,2	15,7	1
Образа	Експ	58,2	22,1	51,3	15,2	0,05
	Контр	58,8	19,5	57,3	16,5	0,8
Подолання норм і правил	Експ	54,5	9,7	50,5	5,5	0,05
	Контр	55,3	7,7	53,5	5,2	0,76
Контроль емоцій	Експ	53,4	9,5	48,7	8,5	0,05
	Контр	53,8	7,8	51,8	5,9	0,7
Делінквентність	Експ	49,2	6,9	45,8	5,8	0,05
	Контр	48,1	5,4	47,1	6,7	0,8
Непряма агресія	Експ	68,1	19,4	53,2	12,2	0,01
	Контр	67,7	21,1	66,8	13,3	0,8
Ставлення до батька	Експ	4,4	2,4	5,5	1,5	0,01
	Контр	3,6	2,3	3,2	2,4	0,8
Ставлення до майбутнього	Експ	5,1	2,4	6,5	2,4	0,01
	Контр	4,7	2,3	4,5	1,4	0,8
Ставлення до родини	Експ	4,5	2,7	5,9	2,3	0,01
	Контр	4,2	1,8	4,1	1,5	0,95
Ставлення до матері	Експ	5,1	2,4	6,3	1,5	0,05
	Контр	4,9	2,1	4,5	1,8	0,8

Констатуємо зростання позитивних відповідей за шкалами «ставлення до батька» (до КЕСТі – $4,4 \pm 2,2$, після КЕСТі – $5,5 \pm 1,5$), «ставлення до родини» (до КЕСТі – $4,5 \pm 2,4$, після КЕСТі – $5,9 \pm 2,4$), «ставлення до матері» (до КЕСТі – $5,1 \pm 1,8$, після КЕСТі – $6,3 \pm 1,5$).

Таким чином, ми спостерігаємо статистично достовірні відмінності за рядом показників до та після формувального експерименту.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, спостерігається статистично значуща позитивна динаміка показників, які свідчать про зменшення проявів ігрозалежності, зниження негативних емоційних станів та зростання позитивного емоційного стану, набуття навичок контролю емоційних станів, зниження непрямої агресії та проявів делінквентності, зростання позитивного ставлення до майбутнього, покращення родинних стосунків.

Узагальнення отриманих результатів з вивчення складових емоційно-вольового, когнітивно-рефлексивного, поведінкового блоків, блоку соціальних стосунків та ставлення до майбутнього після впровадження програми формувального експерименту показало, що відбувається позитивна динаміка факторів, які є попередніми умовами формування емоційних станів ігрозалежних юнаків.

Визначено, що застосування програми тренінгових психотехнологій з використанням програми КЕСТі дозволяє корегувати емоційні стани ігрозалежних юнаків, що сприяє зменшенню проявів ігрозалежної поведінки.

Література

1. Пекрун Р. Эмоциональные расстройства // Клиническая психология / Под ред. М. Перре, У. Баумана. – СПб : Питер. 2002. – 1312 с. – (Серия «Мастера психологии»).
2. Пов'якель Н. І. Акмеологія становлення регулятивних компонентів професійної діяльності практичного психолога / Н. І. Пов'якель // Психологія: [зб. наук. праць]. – Вип. 4 (7). – К : НПУ, 1999. – С. 224 – 230.

В статье рассматриваются итоги коррекции эмоциональных состояний игрозависимых юношей. В результате использования авторской психокоррекционной программы зафиксировано наличие позитивной динамики показателей, которые свидетельствуют об уменьшении проявлений игрозависимости.

The results of correction of the emotional states of gambling addicted boys are reviewed in the article. As a result of the author's psychocorrection program it was noticed the presence of the positive dynamic of our input, which represent the decrease of gambling addiction.

©2012 р.

Я. М. Омельченко (м. Київ)

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ ДО ЗРІЛИХ СТОСУНКІВ У РАМКАХ ПСИХОДИНАМІЧНОГО ПІДХОДУ

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку психологічної науки та психотерапії характеризується особливою увагою до проблем становлення та успішного функціонування особистості у вітчизняному просторі. Саме *Особистість* та її *Унікальний світ* є тим основним орієнтиром, який визначає зміст, форму та особливості перебігу психологічної чи психотерапевтичної допомоги. Фахівець не будує абстрактних схем взаємодії з людиною у психотерапевтичному просторі, – кожного разу він налаштовується на окрему Особистість і є творцем «живого» діалогу з нею. Не дивно, що за таких умов для успішної побудови психотерапевтичного процесу важливі комплексні знання про закономірності розвитку особистості та специфіку її функціонування у соціальному просторі.

На думку представників психодинамічної парадигми, особистість концентрує в собі як індивідуальну історію розвитку, так і специфіку сімейної історії. Іntenції первинних об'єктів, прабатьків, когнітивне поле найближчого оточення, сімейні міфи та традиції тощо складають той унікальний зміст сімейної історії, який відображається у контексті самої особистості. Історія розвитку конкретної особистості відбивається у особливостях її структури і функціонує у всіх сферах життєвого простору людини. Тому можна сказати, що психотерапевт, працюючи з особистістю, завжди має справу і з її сімейним смисловим полем, яке безпосередньо вплітається у її сутність.

З огляду на це, постає потреба у вивченні особливостей сучасної вітчизняної сім'ї та їх відображення у психотерапевтичному просторі. На сьогоднішній день відомі дослідження, які описують демографічні, соціально-економічні, соціально-психологічні аспекти функціонування сучасної вітчизняної сім'ї [7]. Не дивлячись на це, ще достатньо мало вивчені механізми відображення соціокультурної специфіки вітчизняної сім'ї у психотерапевтичному діалозі з особистістю.

Специфічним соціокультурним фактором становлення особистості є той когнітивний контекст, що формується і визначається соціальним оточенням (у вузькому та широкому сенсі). Когнітивний контекст, в якому формується особистість, поступово засвоюється, диференціюється нею та складається у певні сенси і цінності, що становлять основу функціонування особистості у різних соціальних сферах. Взаємозв'язок сенсів, цінностей особистості, що формуються під впливом типових когнітивних одиниць у соціальному оточенні, можна об'єднати назвою *типові соціальні уявлення особистості*. *Типові соціальні уявлення особистості про сім'ю*, відповідно, стосуються тих аспектів, що пов'язані з родиною та її функціонуванням.

Типові уявлення про сім'ю впливають не тільки на становлення статево-рольових поведінкових моделей особистості у рамках родинних відносин, вони формують важливий контекст відтінків її ставлень стосовно власного внутрішнього світу та зовнішнього соціального середовища, яке не пов'язане з родиною безпосередньо. Маючи певну модель сімейних відносин, особистість переносить її специфіку у широкий соціальний контекст та у психотерапевтичний простір, зокрема. Типові